

บทที่แปด

ยุทธวิธีในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน

โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาชนบทตั้งได้กล่าวในตอนต้นนั้นไม่ว่ากระทำโดยรัฐบาลหรือเอกชนก็ตาม ล้วนต้องการการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อมิให้การพัฒนาชนบทมีลักษณะประชาสังเคราะห์ โดยรัฐหรือองค์การเอกชนเป็นผู้ให้เพียงฝ่ายเดียว แต่การเข้าร่วมของประชาชนมิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติพร้อมกับการริเริ่มหรือดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ประชาชนในชนบทไทยยังมีเสรีภาพอยู่มากในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรม ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ว่าด้วยการเข้าร่วมของประชาชน

นอกเหนือจากแรงจูงใจส่วนบุคคลซึ่งมีผลต่อการเข้าร่วมในการพัฒนาแล้ว ผู้เขียนพบว่าผู้นำมีบทบาทอย่างมากในการระดมการเข้าร่วมดังกล่าว ดังนั้นในบทนี้จะได้กล่าวถึงวิธีการที่ผู้นำทั้งภายนอกและภายในหมู่บ้านใช้เพื่อระดมการเข้าร่วมของประชาชนชนบทในกิจกรรมการพัฒนา

*

1. การระดมการเข้าร่วมพัฒนาโดยผู้นำจากภายนอกหมู่บ้าน

ผู้นำภายนอกหมู่บ้านที่กล่าวถึงในรายงานวิจัยฉบับนี้เกือบทั้งหมดเป็นข้าราชการซึ่งมีอำนาจหน้าที่เป็นที่ยอมรับในบรรดาประชาชนชนบทอยู่แล้วแต่ข้อจำกัดของผู้นำภายนอกมีหลายประการ อาทิเช่น ข้อจำกัดในแง่ช่องว่างทางสังคม ความรู้จักสนิทสนมกับประชาชน ความคุ้นเคยกับพื้นที่ ตลอดจนการมีที่พำนักนอกหมู่บ้าน เป็นต้น ข้อจำกัดเหล่านี้มิใช่เรื่องสลักสำคัญมากจนเป็นอุปสรรคขัดขวางบทบาทของผู้นำการพัฒนา ทั้งนี้ขึ้นกับตัวผู้นำภายนอกเองที่จะปรับบทบาทและวิธีการของตนให้สอดคล้องกับลักษณะพฤติกรรมของประชาชนกลุ่มเป้าหมายของตน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการระดมความร่วมมือจากประชาชนในการพัฒนา

บรรดาผู้นำภายนอกหมู่บ้านที่ให้ข้อมูลในการวิจัยได้อธิบายว่าในทางส่วนตัวแล้วคนได้ใช้วิธีการต่างๆ เพื่อระดมการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา วิธี

การที่กล่าวนี้อาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มประเภทคือ ก) วิธีการเข้าถึงประชาชน ข) พฤติกรรมของผู้นำ และ ค) วิธีการชักชวน

1.1 วิธีการเข้าถึงประชาชน ในส่วนที่เกี่ยวกับการเข้าถึงประชาชนนี้ ผู้นำภายนอกหมู่บ้านได้กล่าวถึงวิธีการที่ตนใช้ในการติดต่อกับประชาชน โดยทั่วไปวิธีการเข้าถึงประชาชนตามที่ผู้นำภายนอกหมู่บ้านแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ 3 ประเภท คือ

1) การเรียกประชุม การเรียกประชุมจัดเป็นวิธีการหลักที่สุดที่ผู้นำภายนอกหมู่บ้านใช้โดยทั่วไปเมื่อต้องการพบปะกับประชาชน การเรียกประชุมเป็นวิธีการปกติที่ผู้นำในหมู่บ้านเองใช้เมื่อต้องการแจ้งข่าว หรือปรึกษาเรื่องราวใด ๆ กับคนหมู่ภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ การเรียกประชุมพบปะชาวบ้านยังเป็นวิธีการที่สะดวก ประหยัดเวลา ครอบคลุมคนจำนวนมากได้เป็นอย่างดี และอาจนับเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับการพบปะระหว่างกลุ่มคนกับข้าราชการซึ่งมิได้มีความรู้จักกันเคย สนิทสนมกันเป็นส่วนตัว

การเรียกประชุมในหมู่บ้านที่วิจัยนี้กระทำกันหลายรูปแบบ ที่ใช้ปกติคือการตีเกราะเรียกประชุม เค็นบอกเชิญประชุม แจ้งข่าวให้หัวหน้าคุ้มเรียกประชุม ส่งข่าวผ่านนักเรียนให้แจ้งผู้ปกครอง การประกาศทางเครื่องขยายเสียงในหมู่บ้าน และการปิดประกาศตามจุดประกาศในหมู่บ้าน

2) การพบปะโดยตรง บางกรณีผู้นำภายนอกหมู่บ้านอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวแนะนำประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนา โดยทั่วไปการติดต่อโดยตรงในลักษณะนี้มักจะกระทำโดยอาศัยกลุ่มจัดตั้งที่มีอยู่แล้ว เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มเกษตรกรชั้นนำ เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดตั้งกลุ่มเป็นกลไกประการหนึ่งที่ช่วยให้ผู้นำภายนอกสามารถกระตุ้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านได้โดยตรง

3) การติดต่อโดยผ่านผู้นำหรือตัวแทนในหมู่บ้าน นอกจากการพบปะระหว่างผู้นำภายนอกกับประชาชนโดยการประชุมหมู่บ้านหรือพบปะโดยตรง (ทั้งเฉพาะตัวหรือเฉพาะกลุ่ม) แล้ว มีหลายกรณีที่ผู้นำภายนอกหมู่บ้านมิได้พบปะโดยตรงกับประชาชนแต่อาศัยผู้นำภายในหมู่บ้าน หรือผู้ที่ได้รับกำหนดเป็นแกนการพัฒนาในหมู่บ้าน (เช่น ผสส. อสม. เกษตรกรชั้นนำและประธานกลุ่มต่าง ๆ) ให้ช่วยระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนแทนตน การพัฒนาโดยผ่านผู้นำหรือตัวแทนภายในหมู่บ้าน เช่นนี้นับว่ามีประสิทธิภาพ

ในแง่ที่ผู้นำหรือตัวแทนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเอง จึงมีโอกาสหลักกัน แนะนำและติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรมการพัฒนาได้ดีกว่าผู้นำจากภายนอกหมู่บ้าน แต่ข้อจำกัดก็มีหลายประการ อาทิเช่น การยอมรับของประชาชนในเรื่องความรู้ของผู้นำในหมู่บ้านหรือตัวแทน ความรู้ความสามารถของบุคคล และการเสียสละเวลาของบุคคลดังกล่าว ในส่วนของความรู้ความสามารถนี้ รัฐบาลอาจส่งเสริมโดยการอบรมให้ความรู้ถึงที่ผู้นำในหมู่บ้านบางคนได้รับ และน่าจะจัดโครงการพัฒนาผู้นำในหมู่บ้านโดยประสานระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน รวมทั้งเสริมความรู้เฉพาะด้านตามความถนัดของผู้นำแต่ละคนด้วย หรืออาจสร้างแรงจูงใจในกาทำงานในรูปต่าง ๆ แก่ผู้นำให้มากกว่านี้ การพัฒนาผู้นำในหมู่บ้านในลักษณะดังกล่าวน่าจะมีผลต่อการสร้างฐานการพัฒนาที่มั่นคงและการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชั้นตอนต่าง ๆ ได้มากกว่าที่เป็นอยู่

1.2 พฤติกรรมของผู้นำ ไม่เพียงแต่จะสนใจวิธีการเข้าถึงประชาชนเท่านั้น ผู้นำจากภายนอกหมู่บ้านยังเห็นความจำเป็นของการวางบทบาทตัวเอง เพื่อสร้างความศรัทธาให้ประชาชนยอมรับ เช่น หมั่นเยี่ยมเยียนหมู่บ้าน ทำตัวให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรง ตรงต่อเวลา พูดจริงทำจริง ผู้นำควรต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี หากคนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น หากตัวเป็นกลาง ต้องเข้าไปหาชาวบ้านมิใช่ให้ชาวบ้านเข้ามาหา เป็นต้น พฤติกรรมที่กล่าวมานี้เป็นลักษณะที่ผู้นำภายนอกบางคนระบุว่าจำเป็นสำหรับการทำงานกับประชาชน ผู้นำภายนอกอื่น ๆ อาจไม่เห็นความจำเป็นของพฤติกรรมส่วนนี้หรือมีความเห็นแตกต่างกันไปในประเด็นที่ว่าพฤติกรรมใดเป็นสิ่งจำเป็น

1.3 วิธีการชักชวน ผู้นำภายนอกส่วนหนึ่งเน้นวิธีการที่ใช้ในขณะที่ชักชวนประชาชนให้เข้าร่วมการพัฒนา วิธีการที่ผู้นำเสนอมีต่าง ๆ กัน ที่สำคัญคือการให้ความรู้ พยายามชี้แนะให้ประชาชนเข้าใจปัญหาและรู้จักวิธีแก้ปัญหา แสดงเหตุและผล อธิบายผลดีผลเสียของกิจกรรมพัฒนา ยกตัวอย่างหมู่บ้านอื่น ใช้มาตรการมวลชน และประชาสัมพันธ์ เป็นต้น โดยสรุปวิธีการสำคัญคือพยายามชักชวนโดยใช้ข้อเท็จจริงเป็นหลัก

นอกจากวิธีการส่วนตัวที่ผู้นำภายนอกหมู่บ้านใช้เพื่อชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วม

กิจกรรมหรือโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาหมู่บ้านแล้ว ผู้นำภายนอกหมู่บ้านยังให้ข้อเสนอแนะในการระดมความช่วยเหลือและความร่วมมือจากชาวบ้าน ซึ่งประมวลคำตอบได้ดังนี้

1) การสร้างศรัทธา ผู้นำที่สามารถชักชวนให้ประชาชนรับฟังและเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาต้องสร้างศรัทธาให้ประชาชนยอมรับ ต้องให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ใช้เหตุผล รับฟังเสียงคัดค้านหรือการวิจารณ์ของผู้ไม่เห็นด้วย ต้องเข้าถึงตัวประชาชนพร้อมจะแนะนำ ช่วยเหลือประชาชนเมื่อมีปัญหา เข้าร่วมทำงานกับประชาชน ต้องแสดงความจริงใจและความตั้งใจช่วยเหลือ ฯลฯ

2) การพัฒนาผู้นำและความพร้อมของประชาชน ผู้นำภายนอกควรพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้นำภายในหมู่บ้าน พัฒนาการพร้อมของประชาชนในด้านความรู้ในการพัฒนา สร้างความสามัคคี ส่งเสริมกำลังใจของประชาชน พาคณะกรรมการหมู่บ้านไปดูการพัฒนาในหมู่บ้านอื่น อบรมผู้นำกลุ่มต่าง ๆ คึงคนที่มีความสามารถเข้าร่วม (เช่น ให้ร่วมเป็นกรรมการ)

3) การพัฒนาบทบาทของผู้นำภายนอก รัฐบาลพัฒนาผู้นำภายนอกให้มีความรู้ความสามารถ มีบทบาทที่เหมาะสมในการผลักดันโครงการพัฒนา มีความสนใจและตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวม และมีการประสานงานกันในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. การระดมการเข้าร่วมพัฒนาโดยผู้นำจากภายในหมู่บ้าน

ผู้นำจากภายในหมู่บ้าน มีส่วนอย่างมากในกัการระดมประชาชนให้เข้าร่วมพัฒนาโดยวิธีการต่าง ๆ กัน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.1 วิธีการชักชวน ในเรื่องของการระดมการสนับสนุนและการเข้าร่วมของประชาชนในชนบทนั้น ผู้นำจากภายในหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะโดยทั่วไปข้าราชการหรือตัวแทนจากหน่วยงานภายนอกนั้นมักรับผิดชอบในการเสนอแนะความคิดเห็นเสนอแนะกิจกรรมหรือโครงการ และให้ความรู้ทางวิชาการมากกว่าจะเข้ามีส่วนแข่งขันในการระดมการเข้าร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา ดังนั้น โดยแท้จริงแล้วท-

บาทการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงตกอยู่ที่ผู้นำจากภายในหมู่บ้านเองซึ่งมีวิธีการชักชวนประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ดังแจงออกเป็นกลุ่มประเภทดังนี้คือ

1) กำนัน การชักชวนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมของกำนันมีลักษณะเป็นการแจกความรับผิดชอบให้ผู้นำระดับต่ำลงไป กล่าวคือ กำนันใช้วิธีการมอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านรับไปชักชวนชาวบ้าน หรือมีเดื่อนั้นก็ใช้การประชุมหัวหน้าคุ้มและกรรมการหมู่บ้านเพื่อชักชวนหรือแจ้งข่าวให้ประชาชนทราบอีกต่อหนึ่ง ในบางกรณีกำนันอาจใช้วิธีเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงข้อมูล และสาธยายเหตุผลว่าน่าล่อมให้ประชาชนเข้าร่วม โดยทั่วไปกำนันมักประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านก่อนการประชุมชาวบ้าน การประชุมชาวบ้านมักกระทำในหมู่บ้านซึ่งกำนันรับผิดชอบโดยตรง ในกรณีที่มีเวลากำนันจึงจะออกพูดคุยชักชวนชาวบ้านด้วยตนเอง

2) ผู้ใหญ่บ้าน ในกรณีที่มีกิจกรรมการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมซึ่งเกิดจากการริเริ่มขึ้นเองภายในหมู่บ้าน หรือเกิดจากการเสนอแนะของผู้นำภายนอกหมู่บ้านก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านมักประชุมปรึกษาหารือกันภายในกลุ่มผู้นำเสียก่อน ส่วนใหญ่อาศัยกลไกของคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นจุดเริ่มต้น หรืออาศัยการปรึกษารื้อกับกลุ่มแกนนำสำคัญในหมู่บ้าน หลังจากนั้นก็จะเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงสาเหตุและเหตุผล และขอความร่วมมือ (การเรียกประชุมกระทำโดยการตีเกราะ เรียกหรือส่งคนเค็นบอกให้เข้าประชุม) ในการประชุมชาวบ้านนี้ ผู้ใหญ่บ้านที่ให้ข้อมูลเน้นว่าพยายามทำตามแนวทางประชาธิปไตย คือ ไม่บังคับ รั้งฟังเสียงของประชาชน เมื่อชาวบ้านให้ความเห็นชอบแล้วก็เริ่มดำเนินการได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านให้ข้อสังเกตว่าตามปกติชาวบ้านไม่ค่อยมีปัญหาขัดข้อง พุ่งง่ายคือเมื่อทางการสั่งมาหรือผู้ใหญ่อ้างว่ากิจกรรมเกิดจากความต้องการของรัฐบาล เป็นเรื่องทางราชการ ก็มักยินยอมตามโดยดี มีลักษณะที่ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งระบุว่า "ชาวบ้านพุ่งง่าย ว่าอะไรก็ว่าตามกัน"

3) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บทบาทของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในการระดมการมีส่วนร่วมมีลักษณะเฉพาะตัว และมุ่งเป้าหมายกลุ่มย่อยมากกว่าบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่การเรียกประชุมหรือมอบหมายงานให้ผู้นำระดับรองรับ ไปปฏิบัตินั้นเป็นภาระของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการพบปะ เจรจากับลูกบ้านเป็นกลุ่มหรือเป็นรายแล้วแต่กรณี เช่น พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ญาติมิตรหรือหัวหน้าคุ้มและขอให้บุคคลดังกล่าว

ช่วยกระตุ้นการเข้ามีส่วนร่วมของบุคคลอื่นต่อไป หรือในบางโอกาสก็เดินพบปะกับชาวบ้านอื่น ๆ เป็นการส่วนตัว โดยในการพบปะเหล่านี้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีข้อเสนอแนะว่าต้องหาตัวเป็นกันเอง ใช้วิธีการแนะนำชักจูงโดยเหตุและผล รวมทั้งต้องพยายามโน้มน้าวฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยให้คล้อยตาม

4) กรรมการหมู่บ้าน ในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น กรรมการหมู่บ้านใช้วิธีการสื่อสารโดยตรงในลักษณะตัวต่อตัวมากขึ้นไปอีก ในกรณีที่กรรมการหมู่บ้านเป็นหัวหน้าคุ้ม ก็เรียกประชุมลูกคุ้มเพื่อชี้แจงอธิบายกิจกรรม หากมิได้เป็นหัวหน้าคุ้มก็ใช้วิธีเดินบอก บอกแก่คนสนิทให้บอกต่อ ๆ ไป หรือวานลูกหลานคนใกล้ชิดให้ช่วยกระจายข่าว วิธีการที่กรรมการหมู่บ้านใช้ในการระดมการมีส่วนร่วมนี้มีก็อาศัยความรู้จักมักคุ้นเป็นส่วนตัว และความสำเร็จมักขึ้นกับสถานภาพของผู้นำ ตลอดจนการยอมรับตัวผู้นำดังกล่าวซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำ ตัวอย่างเช่น กรรมการหมู่บ้านบางคนเห็นว่าผู้นำต้องหาตัวให้เป็นตัวอย่าง เป็นนักพัฒนาตัวอย่าง ชาวบ้านเห็นแบบอย่างที่ดีก็จะทำตาม นอกจากนี้สถานภาพส่วนตัว เช่น การเป็นผู้อาวุโส เป็นผู้ใหญ่ที่ใคร ๆ เกรงใจ น่านับถือ ย่อมช่วยให้การชักชวนชาวบ้านให้เข้าร่วมการพัฒนาเป็นไปสะดวกขึ้น ผู้นำบางคนสร้างบารมีส่วนตัวโดยการช่วยเหลือปัจจัยเงินทองแก่ผู้เดือดร้อน เลี้ยงข้าวเลี้ยงเหล้าชาวบ้าน เมื่อถึงคราวระดมการเข้าร่วมก็ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าขัด เป็นต้น

ในส่วนองวิธีการชักชวนนั้น ผู้นำหมู่บ้านในกลุ่มกรรมการหมู่บ้านใช้วิธีการคล้ายกับผู้นำอื่น ๆ คืออาศัยเหตุและผลชี้แนะ ยกตัวอย่างหมู่บ้านอื่นที่ประสบความสำเร็จ ย้ำย้ำท้าทายว่าในเมื่อที่อื่นทำได้ คนในหมู่บ้านคนก็ต้องทำได้ ยกย่องให้เกียรติผู้ที่ทำงานแข็งขัน หรือบางคนใช้วิธีแอบอ้าง เช่น อ้างว่ามี "เจ้านาย" (ข้าราชการ) สั่งให้ทำ เป็นต้น

5) ผู้นำที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ทางการ ผู้นำกลุ่มนี้อาศัยวิธีระดมการเข้าร่วมโดยพบปะพูดคุยกับชาวบ้านอื่น ๆ โดยตรง เน้นการชี้แจงตัวต่อตัว เช่น โดยการเยี่ยมเยียนถึงบ้านหรือเดินบอก และหาตัวเองเป็นตัวอย่างให้คนอื่นปฏิบัติตามหรือเกิดความเชื่อถือ

จากวิธีการที่กล่าวในส่วนนี้ ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ถึงแม้ในหมู่บ้านเองก็ตาม

ลักษณะอำนาจหน้าที่ที่ตัวบุคคลครองในหมู่บ้านดังบรรยายข้างต้น มีผลต่อวิธีการระดมการเข้าร่วมของประชาชนด้วย จริงอยู่ผู้นำในหมู่บ้านทุกคนย่อมอาศัยความรู้จักมักคุ้นเป็นส่วนตัวและการใช้วิธีพบปะพูดคุยโดยตรงในการชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา แต่การมีอำนาจหน้าที่นั้นมีผลให้การระดมการสนับสนุนมีลักษณะมอบหมายลั่นลงไปด้วย คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้นำทางการในหมู่บ้าน มักเลือกวิธีการเรียกประชุมหมู่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือมอบหมายให้ผู้นำระดับรองลงไป เช่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล กรรมการหมู่บ้าน หรือหัวหน้าคุ้มรับไปดำเนินการต่อสำหรับผู้นำระดับรองลงไปไม่เรียกประชุมหมู่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน แต่อาศัยไหววานคนอื่นให้ช่วยบอกต่อหรือบอกเอง ส่วนผู้นำที่มีตำแหน่งทางการมักอาศัยวิธีการชักชวนเป็นการส่วนตัว ในแง่นี้การมีตำแหน่งหน้าที่ทางการจึงมีผลในการเปิดทางเลือกสำหรับวิธีการระดมการสนับสนุนจากประชาชนด้วย

2.2 ข้อเสนอแนะของผู้นำในหมู่บ้านในการระดมความช่วยเหลือและความร่วมมือจากชาวบ้าน ผู้นำในหมู่บ้านได้เสนอแนะวิธีการต่าง ๆ ที่คิดว่าน่าจะมีผลดีต่อการระดมความช่วยเหลือและความร่วมมือจากประชาชน วิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวอาจแบ่งได้เป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ดังนี้

1) วิธีการเข้าถึงประชาชน วิธีการเข้าถึงประชาชนในที่นี้หมายถึงการดำเนินการเพื่อให้เกิดการพบปะกันระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน ข้อเสนอแนะในที่นี้มีลักษณะดังที่กล่าวแล้วข้างต้นคือนิยมการเรียกประชุมชี้แจงโดยอาจเป็นการประชุมกลุ่มย่อย (เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลหรือหัวหน้าคุ้ม) หรือประชุมรวมทั้งหมู่บ้านก็ได้ นอกจากนี้ก็อาจชี้แนะบุคคลใกล้ชิดให้แนะนำคนอื่นต่อ ๆ ไป หรือบางกรณีอาจประกาศให้ทราบโดยอาศัยเครื่องขยายเสียง ในกรณีการประชุมนั้นก็มีผู้เสนอแนะว่าแต่ละหมู่บ้านควรจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ ควรจัดประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจกันให้ชัดเจนก่อนการประชุมทั้งหมู่บ้าน และหากในการประชุมชี้แจงมีข้าราชการหรือตัวแทนหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนชี้แจงกิจกรรมด้วย ก็จะทำให้ประชาชนเข้าร่วมได้มากขึ้น

2) พฤติกรรมของผู้นำ ในทรรศนะของผู้นำในหมู่บ้าน การวางตัวของ

ผู้นำเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ผู้นำต้องมีพฤติกรรมบางอย่างซึ่งประมวลได้ดังนี้คือ ผู้นำพึงเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชาวบ้าน ต้องมีความรับผิดชอบ เข้าใจระบอบประชาธิปไตย วางตัวให้ประชาชนเลื่อมใส ท้าคำเป็นกลาง ยุติธรรม ไม่เข้าใครออกใคร รู้จักฟังเสียงประชาชน มีความซื่อสัตย์สุจริต มีพรหมวิหาร 4 พุคจริงแท้จริง เสียสละ ท้าคำให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำเช่นนี้ ผู้ตอบบางคนระบุไว้ บางคนมิได้ระบุ แต่โดยทั่วไปผู้ตอบส่วนใหญ่ที่เสนอแนะเรื่องนี้มีความเห็นว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการชักชวนให้ประชาชนให้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนานั้น ต้องท้าวเองให้เป็นตัวอย่างและต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับถ้อยกย่องของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านยอมรับแล้วการชักชวนก็กระทำได้โดยง่าย

3) วิธีการชักชวน วิธีการที่ผู้นำในหมู่บ้าน เสนอแนะในการชักชวนประชาชนให้เข้าร่วมพัฒนามีแตกต่างกันไป แต่อาจสรุปได้เป็นหลักใหญ่ ๆ 3 วิธีการคือ ก) ชี้แจงให้ตระหนักถึงประโยชน์ของกิจกรรมหรือโครงการ ข) กระตุ้นความรู้สึกหรืออารมณ์ ค) สร้างความสัมพันธ์ส่วนตัว

เนื่องจากการที่ประชาชนตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่ขึ้นกับดุลพินิจของผู้ร่วมเป็นหลัก ดังนั้นการชี้แจงแนะนำให้ประชาชนเข้าใจถึงเหตุผลและประโยชน์ของกิจกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสามารถชี้ให้เห็นว่าโครงการจะก่อประโยชน์ต่อชาวบ้านได้โดยตรง มักจะได้รับความร่วมมือสูง ตัวอย่างเช่น โครงการสร้างงานในชนบท เป็นต้น ดังนั้นในการประชาสัมพันธ์หรือชักชวนประชาชน ผู้นำจึงต้องเข้าใจความต้องการของประชาชนและชี้แจงโดยเหตุผลว่ากิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ในประเด็นนี้ข้อที่น่าพิจารณาในการผลักดันกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในอนาคต ก็คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีจำนวนมากที่มีได้เกิดจากความริเริ่มของคนในชนบท แต่เป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นจากภายนอก ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะหน้าของประชาชนก็ได้ ในกรณีที่ผู้นำภายในมีหน้าที่ผลักดันกิจกรรม เช่นว่านี่ต่อไป ก็ย่อมประสบปัญหาในการค้นหาเหตุผลที่เหมาะสมสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว หรือจะฉันทันทีก็ต้องหาเหตุผลที่มีลักษณะคลุมรวม มิได้มีลักษณะเฉพาะเจาะจงชี้ชัดให้เห็นผลในทางปฏิบัติแท้จริงได้ กิจกรรมเช่นว่านี้น่าจะก่อปัญหาให้

แก่ผู้นำในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน และสร้างทัศนคติดีต่อประชาชน ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาในระยะยาวด้วย

ในกรณีที่เหตุผลอาจไม่หนักแน่นเพียงพอในบางกิจกรรม ผู้นำบางคนเสนอให้ใช้วิธีการกระตุ้นความรู้สึกหรืออารมณ์ เช่น ทำให้รู้สึกอายที่ไม่เข้าร่วมในขณะที่คนส่วนใหญ่เข้าร่วม กระตุ้นในลักษณะท้าทายว่าถ้าไม่ทำจะเสียหน้าเพราะหมู่บ้านอื่นเขาทำกัน จึงประเค้นว่าถ้าไม่ทำหรือไม่ร่วมแสดงว่าคุณความสามารถเพียงพอ หรือพยายามสร้างความรู้สึกแข่งขันกับคนอื่นหรือหมู่บ้านอื่น เป็นต้น

นอกจากนี้ในทรรศนะของผู้นำบางคน การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือ พยายามทำตัวใกล้ชิดสนิทสนมกับประชาชน ทำให้รู้สึกเกรงใจ หรือมีความรู้สึกผูกพันเป็นส่วนตัว เมื่อถึงคราวขอร้องหรือชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้ที่ได้รับการชักชวนจะได้ไม่กล้าขัด เช่น ผู้นำบางคนใช้วิธีเลี้ยงเหล้า เลี้ยงบุหรี ให้ความช่วยเหลือเรื่องเงินทองหรือเรื่องอื่น ซึ่งมีผลต่อการชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมในภายหลังโดยอาศัยการสร้างบางมีส่วนตัวในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

อนึ่ง ผู้นำบางคนมีความเห็นว่าบทบาทของข้าราชการยังเป็นสิ่งจำเป็นมากในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา ข้าราชการควรเข้ามาแสดงเหตุผล ข้อเท็จจริงและประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ เพราะข้าราชการมักเป็นบุคคลที่ประชาชนเชื่อถือยอมรับอยู่แล้ว และข้าราชการควรมีบทบาทในการแนะนำความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน ให้ความสนใจต่อความต้องการของประชาชน รวมทั้งควรเข้าเยี่ยมเยียนหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

จากที่กล่าวมาในเบื้องต้นสรุปได้ว่า ผู้นำทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการระดมการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท และวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการระดมการเข้ามีส่วนร่วมก็มีความสำคัญเช่นกัน ในแง่การชักชวนนี้มีประเด็นพิจารณาได้ 3 ทางคือ 1) วิธีการเข้าถึงประชาชนซึ่งอาศัยการประชุมพบปะกับคนส่วนใหญ่หรืออาศัยการพบปะเป็นรายบุคคลนั้น มีลักษณะการสื่อสารโดยตรงและแทบมิได้อาศัยสื่ออื่นใด นอกจากนี้การพบปะโดยตรงดังกล่าวยังมีลักษณะสัมพันธ์กับตำแหน่งหน้าที่ของผู้นำด้วย คือ ผู้นำที่มีตำแหน่งทางการในฐานะผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีโอกาสเลือก

วิธีการพบปะ ได้มากกว่าผู้นำทางการระดับรองและผู้นำที่ไม่มีตำแหน่งทางการ เช่น เลือกเรียกประชุมหรือมอบหมายการชักชวนให้ผู้นำทางการระดับรองรับช่วงต่อไป ส่วนผู้นำทางการระดับรอง หรือผู้นำที่มีตำแหน่งทางการมักอาศัยการพบปะส่วนตัวเฉพาะบุคคล หรือกลุ่มบุคคลย่อย ๆ เป็นหลัก 2) พฤติกรรมของผู้นำมีส่วนสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของประชาชน หมายถึงว่า ผู้นำต้องวางตัวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งซึ่งเป็นตัวอย่างแก่ประชาชน รวมทั้งต้องมีลักษณะที่ประชาชนให้ความยอมรับ เชื่อถือในตัวบุคคล จึงจะช่วยให้การระดมการมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างได้ผล และ 3) วิธีการชักชวน คือ ผู้นำต้องมีศิลปะในการชักชวนประชาชน วิธีการเหล่านี้เป็นเรื่องที่ใช้แตกต่างกันไปและเป็นสิ่งจำเป็นในสถานการณ์ซึ่งกิจกรรมการพัฒนานั้นมิได้ชี้ชัดถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ คือ ยังเป็นกิจกรรมที่ยังไม่สามารถให้ความมั่นใจได้ว่าจะเกิดผลจริง หรือประชาชนอาจต้องเสียสละทรัพยากรส่วนตัวลงไปด้วยจำนวนหนึ่ง จึงต้องอาศัยวิธีการชักชวนช่วยเสริมในการระดมการเข้ามามีส่วนร่วม

